

**OBSZARY WYMAGANEJ WIEDZY, ZAKRES OCZEKIWANYCH UMIEJĘTNOŚCI I WYKAZ POMOCNEJ
LITERATURY NA POSZCZEGÓLNYCH STOPNIACH WOJEWÓDZKIEGO KONKURSU HISTORYCZNEGO
dla uczniów szkół podstawowych województwa wielkopolskiego
w roku szkolnym 2022/2023**

I. Temat wiodący :

**„Dopóki na świecie będzie istniał człowiek, będą też wojny.” Albert Einstein.
Rozwój wojskowości i wielkie konflikty zbrojne od starożytności do współczesności.**

II. Zakres wiedzy wymaganej od uczestników na poszczególnych stopniach konkursu

1. W konkursie obowiązuje zakres wiedzy (treści nauczania) określony w podstawie programowej kształcenia ogólnego w zakresie historii na II etapie edukacyjnym.
(Dz. U. z 2017 r. poz. 356, z późn. zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170000356/O/D20170356.pdf>
2. W konkursie obowiązują zagadnienia rozszerzone, wykraczające poza podstawę programową, o treści związane z tematem wiodącym. Zakres rozszerzony zostanie określony w dalszych punktach.
3. Na każdym etapie konkursu uczestnik będzie wykonywał zadania zarówno z zakresu podstawy programowej dla szkoły podstawowej jak i z zakresu rozszerzonego (w oparciu o wskazane lektury).

A. Stopień szkolny

Wiedza z zakresu podstawy programowej:

- I. Cywilizacje starożytne.
- II. Bizancjum i świat islamu.
- III. Średniowieczna Europa.
- IV. Społeczeństwo i kultura średniowiecznej Europy.
- V. Polska w okresie wczesnopiastowskim.
- VI. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego.
- VII. Polska w XIV i XV wieku.

Zakres rozszerzony:

Cywilizacje starożytnego Wschodu

1. Armia egipska, chińska, starożytnej Mezopotamii – wygląd i podstawowe uzbrojenie.

Starożytna Grecja

1. Armia obywatelska w starożytnej polis na przykładzie Aten i Sparty – organizacja (piechota, flota), uzbrojenie (hoplity), triera, szyk bojowy (falanga grecka).
2. Wojny grecko – perskie – przyczyny, przebieg i skutki. Armia perska.
3. Wojna peloponeska – przyczyny, przebieg i skutki. Strony walczące. Metody prowadzenia walk.
4. Armia starożytnej Macedonii – organizacja, uzbrojenie, szyk bojowy (falanga macedońska).
5. Podbój Grecji przez Macedonię.

6. Wyprawa Aleksandra Macedońskiego przeciwko Persji – przyczyny, przebieg, skutki. Organizacja imperium Aleksandra Macedońskiego. Rozpad imperium i powstanie państw hellenistycznych.

Starożytny Rzym

1. Okresy w historii starożytnego Rzymu – uczeń umie je umiejscowić w czasie i w przestrzeni (okres królewski, okres republiki, okres cesarstwa).
2. Organizacja obywatelskiej armii rzymskiej z okresu republiki. Uzbrojenie armii rzymskiej, organizacja, szyk bojowy, maszyny wojenne.
3. Wojny puniczne – przyczyny, przebieg i skutki. Uzbrojenie armii (w tym floty), rzymskiej i kartagińskiej.
4. Zawodowa armia rzymska po reformie Mariusza.
5. Rozwój imperium rzymskiego do 27 r. p.n.e. (mapa). Organizacja imperium rzymskiego – organizacja ziem podbitych w Italii i prowincje rzymskie.
6. Podboje rzymskie w okresie cesarstwa (mapa). Organizacja imperium rzymskiego w okresie cesarstwa (prowincje cesarskie i senatorskie).
7. Zasięg terytorialny imperium rzymskiego w okresie republiki i w okresie cesarstwa.
8. Armia rzymska w okresie cesarstwa. Obozy wojskowe armii rzymskiej. Limes.

Średniowiecze

1. Podboje arabskie (mapa).
2. Państwo Franków: - armia w państwie Franków za Merowingów i po reformie Karola Wielkiego. Rozwój państwa Franków (mapa). Organizacja państwa Franków (hrabstwa iarchie).
3. Wikingowie – wyprawy Wikingów – przyczyny, kierunki; uzbrojenie Wikingów, drakkar.
4. Podbój Anglii przez Normanów.
5. Państwo pierwszych Piastów – drużyna piastowska, gród, obrona Głogowa podczas wojny polsko – niemieckiej 1109 r. (sposoby zdobywania i sposoby obrony grodu).
6. Rycerze średniowieczni – uzbrojenie, sposób walki, turnieje rycerskie, zamki średniowieczne.
7. Wyprawy krzyżowe – przyczyny, przebieg, skutki. Zakony rycerskie.
8. Mongołowie – armia mongolska – organizacja, uzbrojenie, sposób walki; rozwój imperium Mongołów (mapa). Wyprawa Batu-chana na Węgry i Polskę.
9. Zakon krzyżacki – organizacja; powstanie państwa Zakonu Krzyżackiego w Prusach i jego rozwój. Twierdze krzyżackie – Malbork. Bitwa pod Grunwaldem.
10. Wojna stuletnia – przyczyny, skutki. Zmiany w sposobie prowadzenia wojny (np. łucznicy angielscy).
11. Wojny husyckie – przyczyny, przebieg, skutki. Armia husycka. Zmiany w sposobie prowadzenia wojny – np. tabor, rola broni palnej.
12. Ekspansja turecka w Europie w XIV i XV w. – rozwój imperium osmańskiego.

B. Stopień rejonowy

Na stopniu rejonowym obowiązuje wiedza i umiejętności wymagane na stopniu szkolnym oraz dodatkowo wiedza z zakresu podstawy programowej:

VIII. Wielkie odkrycia geograficzne.

IX. „Złoty wiek” w Polsce na tle europejskim.

X. Początki Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

XI. Rzeczpospolita Obojga Narodów i jej sąsiedzi w XVII wieku.

- XII. Europa w XVII i XVIII wieku.
- XIII. Rzeczpospolita Obojga Narodów w I połowie XVIII wieku.
- XIV. Powstanie Stanów Zjednoczonych. .
- XV. Wielka rewolucja we Francji.
- XVI. Rzeczpospolita w dobie stanisławowskiej.
- XVII. Walka o utrzymanie niepodległości w ostatnich latach XVIII wieku.
- XVIII. Epoka napoleońska.
- XIX. Europa po kongresie wiedeńskim.
- XX. Ziemie polskie w latach 1815–1848.
- XXI. Europa w okresie Wiosny Ludów.

Zakres rozszerzony:

XVI wiek

1. Ekspansja kolonialna w XVI wieku. – podboje kolonialne w obu Amerykach. Uwarunkowania zwycięstwa kolonizatorów. Podział świata między Hiszpanię i Portugalię (układy w Tordesillas i Saragossie). Karaki i Karawele. Uzbrojenie konkwistadorów. Zasięg podbojów hiszpańskich i portugalskich (mapa).
2. Wojny włoskie 1494 – 1559 - przyczyny, strony konfliktu, pokój w Cateau Cambresis. Zmiany w sztuce wojennej – armaty, arkebuz, „żywa forteca”. Sacco di Roma.
3. Rywalizacja hiszpańsko – angielska w XVI/XVII w. na morzu. Klęska Wielkiej Armady.
4. Ekspansja turecka w XVI w. Podboje Sulejmana II Wspaniałego (mapa). Podział Węgier. Klęska Selima II pod Lepanto.
5. Wojna polsko – krzyżacka 1519 – 1521. Pokój krakowski i hołd pruski.
6. I wojna północna . Przyczyny, skutki. Układ w Wilnie 1561 r.
7. Wojny z Moskwą za Stefana Batorego – przyczyny, przebieg, skutki . Piechota wybraniecka.

XVII w.

1. Wojna domowa w Anglii w XVII w. Armia Nowego Wzoru. Podboje Anglii za Olivera Cromwella.
2. Wojna trzydziestoletnia. Przyczyny, etapy, sposób prowadzenia działań wojennych, złupienie Magdeburga, traktaty pokojowe. Armia w okresie wojny trzydziestoletniej – pikinierzy, muszkietery, rajtarzy.
3. Wojny Rzeczypospolitej ze Szwecją w XVII w. – przyczyny, przebieg, skutki. Husaria.
4. Wojny Rzeczypospolitej z Rosją w XVII w. – przyczyny, przebieg skutki. Dymitriady.
5. Wojny Rzeczypospolitej z Turcją w XVII w. . – przyczyny, przebieg skutki. Janczarzy.
6. Konflikt z Kozakami i powstanie Bohdana Chmielnickiego. – przyczyny, przebieg skutki. Kozacy i tabor kozacki.
7. Armia Rzeczypospolitej w XVII w.

XVIII w.

1. Zmiany w organizacji armii w państwach absolutnych oświeconych na przykładzie Rosji Piotra I Wielkiego i Prus za Fryderyka Wilhelma I.
2. Wojna o niepodległość Stanów Zjednoczonych. Armie obu stron. Przebieg na podstawie mapy. Charakter walk. Skutki.
3. Wojna w obronie Konstytucji 3 maja – przyczyny, przebieg, skutki. Armia polska pod koniec panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego.
4. Powstanie kościuszkowskie – przyczyny, przebieg i skutki. Kosynierzy.

5. Wojny napoleońskie. Najważniejsze kampanie i bitwy w oparciu o mapę. Armia Napoleona. Zmiany na mapie Europy. Sto dni Napoleona.
6. Legiony polskie we Włoszech. Żołnierze Legionów – umundurowanie i uzbrojenie. Udział legionów w walkach.
7. Księstwo Warszawskie – armia Księstwa Warszawskiego. Wojna z Austrią 1809 r. Walki armii Księstwa Warszawskiego u boku Francji.

C. Stopień wojewódzki:

Na stopniu wojewódzkim obowiązuje wiedza i umiejętności wymagane na stopniu szkolnym i rejonowym oraz dodatkowo wiedza z zakresu podstawy programowej:

- XXII. Powstanie styczniowe.
- XXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku.
- XXIV. Ziemie polskie pod zaborem w II połowie XIX i na początku XX wieku.
- XXV. I wojna światowa.
- XXVI. Sprawa polska w czasie I wojny światowej.
- XXVII. Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń:
- XXVIII. Odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej.
- XXIX. II Rzeczpospolita w latach 1921-1939.
- XXX. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej.
- XXXI. Droga do wojny.
- XXXII. Wojna obronna Polski we wrześniu 1939 r.
- XXXIII. II wojna światowa i jej etapy.
- XXXIV. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką.
- XXXV. Sprawa polska w czasie II wojny światowej.
- XXXVI. Świat po II wojnie światowej.
- XXXVII. Początki komunizmu w Polsce.
- XXXVIII. Stalinizm w Polsce i jego skutki.
- XXXIX. Polska w latach 1957-1981.

Zakres rozszerzony:

XIX w.

1. Armia Królestwa Polskiego – umundurowanie, uzbrojenie. Powstanie listopadowe i styczniowe – porównanie (siły obu stron, najważniejsze bitwy, charakter walk).
2. Wojna krymska – przyczyny, przebieg i skutki. Armie walczących stron. Zmiany na polu walki.
3. Wojna secesyjna – przyczyny, przebieg w oparciu o mapę, skutki. Armie walczących stron.
4. Zjednoczenie Włoch – przyczyny, przebieg i skutki.
5. Zjednoczenie Niemiec – przyczyny, przebieg i skutki. Wojska europejskie w połowie XIX w.
6. Konflikty kolonialne w XIX w. – wojna Wielkiej Brytanii z Zulusami, wojny burskie, wojny opiumowe.
7. Wyścig zbrojeń na przełomie XIX i XX wieku. Powstanie Trójprzymierza i Trójporozumienia.
8. Wojna rosyjsko – japońska 1904 – 1905.

XX w.

1. I wojna światowa. Przyczyny, walczące strony, przebieg (mapa), zmiany na polu walki, uzbrojenie, wojna pozycyjna, charakter walk. Traktat wersalski.

2. Zmiany na mapie Europy po I wojnie światowej.
3. II wojna światowa – Kampania wrześniowa. Armie obu stron. Blitzkrieg. Najważniejsze wydarzenia kampanii wrześniowej. Podział II RP.
4. II wojna światowa – przebieg wojny w Europie 1939 – 1945. Charakter prowadzonych działań wojennych. Używana broń.
5. Postanowienia konferencji w Teheranie, Jałcie i Poczdamie.
6. Zmiany na mapie Europy po II wojnie światowej 1945 – 2008.
7. Wyścig zbrojeń po II wojnie światowej.
8. Wojna koreańska.
9. Wojna w Wietnamie.
10. Wojny izraelsko – arabskie.

III. Wykaz oczekiwanych u ucznia umiejętności:

Na wszystkich trzech stopniach konkursu jego uczestnicy powinni wykazać się umiejętnościami:

1. Chronologia historyczna.

- a) Odróżnianie przeszłości, teraźniejszości i przyszłości.
- b) Posługiwanie się podstawowymi określeniami czasu historycznego: epoka, okres p.n.e., okres n.e., tysiąclecie, wiek, rok.
- c) Obliczanie upływu czasu między wydarzeniami historycznymi.
- d) Umieszczanie procesów, zjawisk i faktów historycznych w czasie oraz porządkowanie ich i ustalanie związków przyczynowo-skutkowych
- e) Dostrzeganie zmiany w życiu politycznym i społecznym oraz ciągłości w rozwoju kulturowym.

2. Analiza i interpretacja historyczna.

- a) Krytyczne analizowanie informacji uzyskanych z różnych źródeł (w tym kartograficznych), próba wyciągnięcia z nich wniosków.
- b) Lokalizacja w przestrzeni procesów, zjawisk i faktów historycznych przy wykorzystaniu map i planów w różnych skalach.
- c) Rozróżnianie w narracji historycznej warstwy informacyjnej, wyjaśniającej i oceniającej.
- d) Objaśnianie związków przyczynowo-skutkowych, analizowanie zjawisk i procesów historycznych.
- e) Dostrzeganie potrzeby poznawania przeszłości dla rozumienia procesów zachodzących we współczesności.

3. Tworzenie narracji historycznej.

- a) Konstruowanie ciągów narracyjnych przy wykorzystaniu zdobytych informacji źródłowych.
- b) Posługiwanie się pojęciami historycznymi i wyjaśnianie ich znaczenia.
- c) Przedstawianie argumentów uzasadniających własne stanowisko w odniesieniu do procesów i postaci historycznych.
- d) Tworzenie krótkich wypowiedzi pisemnych

IV. Wykaz literatury pomocniczej dla uczestnika i nauczyciela w procesie przygotowania do udziału w Konkursie :

A. Na wszystkich stopniach:

1. Podręczniki i ćwiczenia do szkoły podstawowej. Wydawnictwo dowolne.
2. Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności dla liceum ogólnokształcącego i technikum - Szkoła ponadgimnazjalna. Wydawnictwo Nowa Era.
3. B. Snoch. Słownik szkolny. Terminy i pojęcia historyczne. WSiP . Wydanie dowolne.

4. Robin Cross. 50 idei, które powinieneś znać. Historia wojskowości. PWN.
5. Karol Olejnik. Historia wojska polskiego.
6. W zadaniach mogą być wykorzystane teksty źródłowe i grafiki pochodzące z podręczników do szkoły podstawowej, ponadpodstawowej / ponadgimnazjalnej oraz różnych kompilacji i zbiorów źródeł, a także pochodzące ze strony <https://zpe.gov.pl/>

B. Na stopniu szkolnym:

1. Ryszard Kulesza, Krzysztof Kowalewski. Zrozumieć przeszłość. Starożytność średniowiecze. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony. Wydawnictwo Nowa Era. Tematy związane z podanymi zagadnieniami.
Grafiki i zdjęcia wraz z opisem – s.61., s.70., s.77., s.83., ss.106-107., s.108, s.113., s.135., s.137., ss.174 – 175., s.204., s.258., s.263., s.281., s.298., s.301., s.302., s.327., s.328., s.375., s.418., s.443., s.484., s.496., s.514., s.524. (Strony podano dla wydania z 2012 r.)
2. Józef Wolski. Historia powszechna. Starożytność. PWN. Wydanie dowolne. Rozdziały związane z podanymi zagadnieniami.
3. Tadeusz Manteuffel. Historia powszechna. Średniowiecze. PWN. Dowolne wydanie. Rozdziały związane z podanymi zagadnieniami.

C. Na stopniu rejonowym obowiązuje literatura z poziomu szkolnego oraz:

1. Paweł Klint, Piotr Galik. Zrozumieć przeszłość. Dzieje nowożytne. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony. Tematy związane z podanymi zagadnieniami.
Grafiki i zdjęcia wraz z opisem – s.24., s.32., s.80., s.83., s.86., s.130., s.157., s.171., s.182-183., s.193., s.228., s.230., s.241., s.243., s.246., s.252-253., s.263., s.281., s.283., s.253., s.340., s.342., s.387., s.415., s.420., s.442., s.446. (Strony podano dla wydania z 2013 r.)
2. Mikulski Krzysztof, Wijaczka Jacek. Historia powszechna. Wiek XVI-XVIII PWN. Rozdziały związane z podanymi zagadnieniami.

D. Na stopniu wojewódzkim obowiązuje literatura z poziomu szkolnego i rejonowego oraz

1. Piotr Galik. Zrozumieć przeszłość. lata 1815 – 1939. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony. Wydawnictwo Nowa Era. Tematy związane z podanymi zagadnieniami.
Grafiki i zdjęcia wraz z opisem – s.79., s.103., s.110., s.113, s.148, s.162., s.178., s.297., ss.306-307., s.322., s.332., s.390., s.429., s.430. (Strony podano dla wydania z 2014 r.)
2. Jarosław Kłaczko, Agnieszka Zielińska. Zrozumieć przeszłość. Dzieje najnowsze po 1939 r. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony. Wydawnictwo Nowa Era. Tematy związane z podanymi zagadnieniami.
Grafiki i zdjęcia wraz z opisem – s.7., s.27., ss.30 – 31., ss.54-55., s.111, ss.146-147. (Strony podano dla wydania z 2015 r.)
3. Andrzej Chwalba. Historia powszechna. Wiek XIX. PWN. Wydanie dowolne. Rozdziały związane z podanymi zagadnieniami.
4. Tyszkiewicz Jakub, Czapiewski Edward. Historia powszechna. Wiek XX. PWN. Wydanie dowolne. Rozdziały związane z podanymi zagadnieniami.